

преимущества и сконцентрировать ресурсы, необходимые для их усиления и обеспечения экономического роста.

Ключевые слова: конкурентоспособность, интеллектуальный потенциал предприятия, менеджмент.

РЕЗЮМЕ

Розглядається інтелектуальний потенціал організації як внутрішній ресурс фірми, яка здатна надати їй нові конкурентні переваги та забезпечити її економічне зростання. Методика оцінки потенціалу організації може служити одним з інструментів стратегічного управління для забезпечення економічного зростання. У статті систематизовані та узагальнені існуючі методичні походи до оцінки інтелектуального капіталу підприємства, застосування яких дозволить оцінити конкурентні переваги та сконцентрувати ресурси, необхідні для їх посилення і забезпечення економічного

Ключові слова: конкурентоспроможність, інтелектуальний потенціал підприємства, менеджмент.

SUMMARY

The intellectual potential of organization is considered to be inner resource of the firm, capable to give it new competitive preferences and to ensure its economical growth. The method of evaluation of organization potential may serve as one of the instruments of strategic management for economical growth security. This article summarizes methodological approaches that have already existed for evaluation of intellectual capital of enterprise, the application of which will allow to evaluate the competitive preferences and to accumulate resources, necessary for their intensification and economical growth guarantee.

Keywords: competitiveness, enterprise intellectual potential, management.

ОЦІНКА СТАНУ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ НА СУЧАСТНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Журавльов Ю.В., аспірант, Донецький національний університет

Однією з найважливішої закономірностей розвитку економіки в усьому світі є взаємозв'язок економічного зростання й підвищення ролі послуг у національній економіці. Це знаходить вираження в збільшенні частки трудових, матеріальних, фінансових ресурсів, що використовуються у сфері послуг. По мірі розвитку суспільства, росту продуктивних чинників відбувається певний розвиток сфери послуг. Спостерігається збільшення зайнятості в цій сфері, зростання технічної оснащеності праці, впровадження усе більш досконалих технологій.

Обмін послугами займає важливе й зростаюче місце в міжнародній торгівлі. Відмінністю міжнародної торгівлі послугами від міжнародної торгівлі товарами є різнохарактерність, неоднорідність і багатоплановість різних видів послуг; складність уніфікованого підходу до регулювання їх ввозу й вивозу, до застосування відносно торгівлі послугами загальноприйнятих норм міжнародної торгівлі, зокрема режиму найбільшого сприяння й національного режиму.

Питання міжнародної торгівлі послугами вивчаються сучасними українськими й закордонними дослідниками, такими як Биркович В.І., Бухаріна Л.Н., Дмитренко В.М., Єреміна І.А., Клияненко Б.Т., Лозинська М., Макогон Ю.В., Мельниченко С.К., Соколова М.В., Побоченко Л.Н., Решетова А.В., Романова А.А., Федорченко В., Федулова Л.І. та ін.

Підвищення рівня життя, зміни психології і структури споживання людства призвели до стрімкого розвитку сфери послуг у світовій економіці, особливо у другій половині двадцятого століття. Процеси інтеграції та глобалізації сучасного світового господарства роблять цю тенденцію характерною для більшості країн світу. Практика свідчить, що сфера послуг є однією з найважливіших і швидкозростаючих складових сучасної світової економіки. Так, у розвинених країнах світу частка сфери послуг в структурі ВВП перевищує 70%, в ній зайнято понад 60% робочої сили. В умовах економічної глобалізації сфера послуг стає одним із впливових чинників, від яких залежить зростання економіки, підвищення конкурентоспроможності країни на світових ринках, зростання добробуту населення.

Тому дослідження тенденцій розвитку сфери послуг, її постійної диверсифікації, механізмів функціонування та регулювання в умовах глобалізації має не лише теоретичне, але й практичне значення.

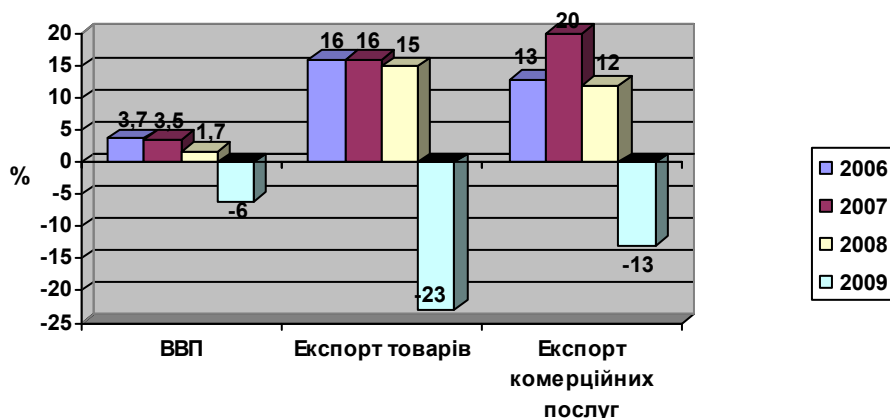
Однією з основних тенденцій сучасного світогосподарського розвитку є випереджуюче зростання міжнародного ринку послуг порівняно зі світовим ринком товарів і збільшення його частки в структурі світової економіки (рис.1). До основних чинників стрімкого розвитку сектора

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

послуг у світовій економіці можна віднести зміну структури споживання, збільшення чисельності зайнятих в цьому секторі, підвищення рівня життя населення і науково-технічний прогрес. Революційні технологічні зміни в засобах зв'язку і на транспорті збільшили частку сфери послуг у міжнародній торгівлі, різке зниження транспортних витрат підвищило ступінь мобільності виробників і споживачів послуг, розширивши таким чином межі міжнародного ринку послуг.

Прискоренню розвитку міжнародного ринку послуг в останні півтора-два десятиліття значно сприяла політика лібералізації зовнішньоекономічних відносин, реалізована як у багатьох країнах, так і в рамках міжнародних економічних об'єднань і організацій, насамперед СОТ, ОЕСР, ЄС. У системі цих заходів досить рельєфно виражене посилення акцентів на ринки послуг, особливо після вступу в дію в 1995р. Генеральної угоди з торгівлі послугами (ГАТС). Взаємодія відзначених вище факторів у сполученні з перетвореннями в самій сфер послуг обумовили швидку експансію трансграничної торгівлі послугами.

Основні тенденції розвитку міжнародного ринку послуг передусім пов'язані з різною динамікою зростання окремих сегментів національних відтворювальних комплексів і підгалузей. Вони, зокрема, зумовлюються подальшим збільшенням обсягів інформаційного бізнесу, поширенням Інтернет-технологій, створенням нових можливостей розвитку комп'ютерних, телекомунікаційних послуг, зростанням міжнародного консультативного бізнесу (наукові рекомендації, господарські рішення тощо). Різноманітними стають послуги у фінансово-кредитній сфері, що відбувається у зв'язку з поширенням нових форм кооперування виробництва, диверсифікацією попиту, урізноманітненням вимог до платежів і розрахунків (наприклад, за допомогою пластикових карток), страхувальних, кредитних, бухгалтерських та інших операцій.

Рис.1. Річні темпи зростання світового ВВП, товарного експорту та експорту комерційних послуг [1,3]

Останні роки визначаються значним збільшенням масштабів міжнародної торгівлі послугами, незважаючи на збереження всіх національних бар'єрів, що існували раніше. При цьому темпи росту торгівлі послугами удвічі перевищують темпи росту товарообігу. Цей феномен можна пов'язати з дією наступних чинників:

революційні технологічні зміни в засобах зв'язку і на транспорті перетворили на товари цілий ряд так званих не факторних послуг. Різке зниження транспортних витрат збільшило ступінь мобільності виробників і споживачів послуг, застосування нових засобів супутникового зв'язку і відеотехніки дало можливість взагалі відмовитися від особистого контакту продавця і покупця послуги;

прискорення темпів технологічного прогресу в області телекомунікацій і інформатики призвело до появи нових форм торгівлі послугами. Йдеться про міжнародний комерційний обмін інформацією, у якому або бази даних стають об'єктом зовнішньої торгівлі, або фірма в такий спосіб підтримує контакт із своїми закордонними філіями;

технологічний прогрес дав змогу збільшити попит на ті види послуг, що раніше мали товарну форму. Це стосується фінансових послуг, послуг банків і страхових фірм. Застосування сучасних технологій у цій галузі дає змогу значно розширити коло клієнтів фінансових закладів і збільшити спектр наданих ними послуг.

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

Объёмы світової торгівлі товарами та послугами у 2009 році становили понад 15 трлн доларів, з яких 78 % — торгівля товарами, 22 % — торгівля послугами. Експорт послуг постійно зростає і досяг 3,4 трлн дол. у 2009 році.

Світова торгівля послугами є одним з секторів світового господарства, що найшвидше зростають. За оцінками фахівців, міжнародна торгівля послугами подвоюється кожні 7—8 років порівняно з 15 роками, необхідними для аналогічного збільшення обсягу експорту товарів. Так, у 2009 році обсяги експорту світової торгівлі склали 3350,2 млрд. дол. США, що на 12% менше ніж у попередньому році. Аналогічна тенденція притаманна й імпорту послуг, який зменшився на 12% в порівнянні з попереднім періодом. Частково таке значне скорочення обсягів ринку послуг світового пояснюється кризовими явищами у світовій економіці. Але, незважаючи на це фахівці прогнозують зростання на рівні 3,7-5,2% в 2010-2012 роках.

Сфера послуг набуває розвитку в усіх регіонах світу. Це стосується також країн, що розвиваються, й найменш розвинутих країн. Їх роль у міжнародній торгівлі послугами зростає як з погляду експорту, так і імпорту.

На невелику кількість країн світу припадає понад половини обсягів світового експорту та імпорту комерційних послуг. Основні позиції в рейтингу належать високо розвинутим країнам (насамперед, США, Великій Британії, Німеччині, Японії, Франції), але в списку представлено і регіони, що розвиваються, — Азія та Африка. Частка та роль цих країн в експорті послуг на міжнародні ринки щорічно зростає. Позиції країн СНД в експорті послуг незначні та складають 2,3 % від загального обсягу.

Географічна структура світової торгівлі відображає як загальний стан світової економіки, так і її структуру, що ґрунтується на класифікації країн, котра використовується в дослідженнях і розрахунках установ та організацій ООН. За цією класифікацією країни поділяються на три основні групи (з підгрупами): в промислово розвинуті країни; країни з перехідною економікою; країни, що розвиваються (рис.2).

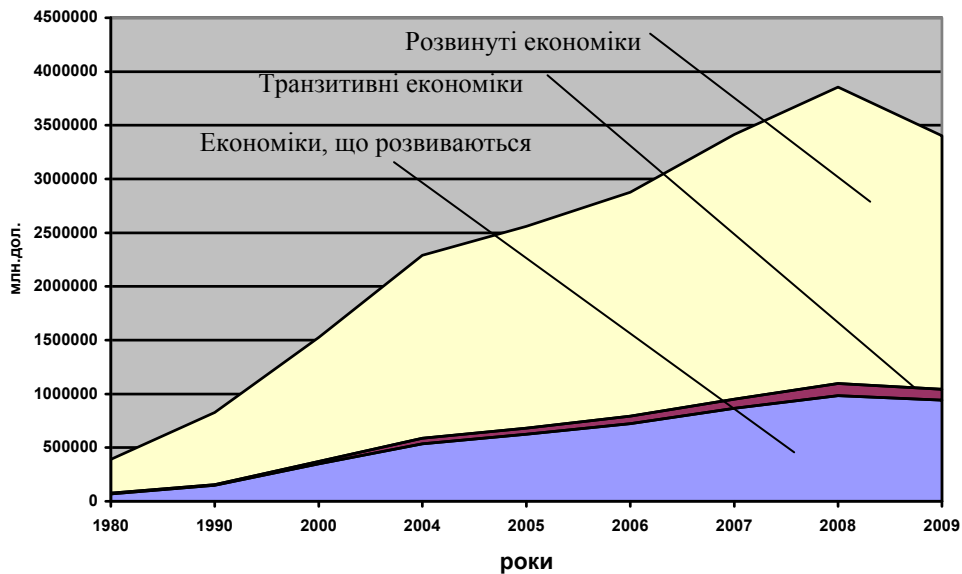

Рис.2.Динаміка експорту послуг по групам країн [4]

Переважаюча частина світової торгівлі припадає на розвинуті країни. Протягом десятиліття частка цих країн становила 70% світового товарообігу. При цьому близько 80% експорту призначається для інших промислово розвинутих країн. На частку країн, що розвиваються, припадає 22 - 25%, на країни з перехідною економікою - 8 - 4%. Експорт країн, що розвиваються, до аналогічних країн становить лише близько 25% усього експорту, 2/3 експорту спрямовується на ринки розвинутих країн.

Спеціалізація країни на тому чи іншому виді послуг безпосередньо пов'язана з рівнем її економічного розвитку. У високо розвинутих країнах частка послуг збільшується внаслідок зростання продуктивності праці та скорочення зайнятості в промисловості, сільському господарстві, будівництві, а також за рахунок пропозиції нових послуг. Для цих країн притаманним є експорт фінансових, інформаційних і ділових послуг. Для країн, що розвиваються, основними видами

**ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТТЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЇ ЄВРОПИ В
РАМКАХ ЧЕРНОМОРСЬКОГО ЕКОНОМІЧЕСЬКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА І ГУАМ**

експорту послуг є транспортні, туристичні та фінансові (офшорні). Їх сукупна питома вага не перевищує 6 % за чітко вираженої переважаючої частки держав Азії.

Крупними експортерами послуг з групи держав, що розвиваються, є Китай з питомою вагою 3,8 %; Індія — 2,7%; Гонконг (окрема митна територія Китаю) — 2,6 %; Сінгапур — 2,1 %; Південна Корея — 1,8 %; Тайвань (Китай) — 1,0 % та Туреччина — 0,9 % [73].

Для оцінки місця і ролі окремих країн в світовій торгівлі послугами розрахуємо деякі показники (табл.1).

Для країн, що розвиваються, характерною є наявність від'ємного сальдо у зовнішній торгівлі послугами; проте, це не виключає того, що деякі з них є великими експортерами послуг.

Необхідно зазначити, що в цілому країни Центральної та Східної Європи та СНД володіють потенційними резервами для розвитку потужного сектора послуг, передусім туризму, сухопутного транспорту, судноплавства та ін., але їх широкому експорту заважають недостатня матеріально-технічна база та створення нових основних фондів у цих сферах. Індустрія послуг країн СНД перебуває в стадії розвитку. Цей стан потребує зваженого підходу до стратегії розвитку, регулювання та особливо лібералізації сфери послуг. У цих країнах цілковита «відкритість» економіки може стати руйнівним чинником, якщо не супроводжуватиметься системою обґрунтованого протекціонізму, а торговельні відносини не базуватимуться на узгодженні та координації економічної політики.

Таблиця 1

Розрахункові показники міжнародної торгівлі послугами по країнах, 2009 р.*

№	Країна	Частка в світовій торгівлі послугами	Питома вага торгівлі послугами у ВВП	$I = \frac{E_{тов}}{E_{посл}}$	Баланс торгівлі послугами	Зовнішня торгівлі послугами на душу населення	Коеф. експортної спеціалізації
1	Білорусь	0,1	11,7	7,5	1227	0,5	117
2	Італія	3,36	10,9	4,4	-7793	3,9	5,5
3	Китай	3,7	7,6	10,0	-7599	0,19	2,5
4	Німеччина	6,25	13,8	6,4	-44685	5,55	2,1
5	Об'єднане Королівство	8,29	17,1	1,6	78863	7,8	4,6
6	РФ	1,19	7,5	9,1	-18755	0,68	8,3
7	США	13,86	5,7	2,5	120512	2,63	2,0
8	Україна	0,41	17,4	3,6	2873	0,53	52,9
9	Франція	4,15	10,2	4,1	12572	4,23	4,8
10	Японія	3,86	6,3	5,6	-21625	2,16	3,9

*розраховано автором

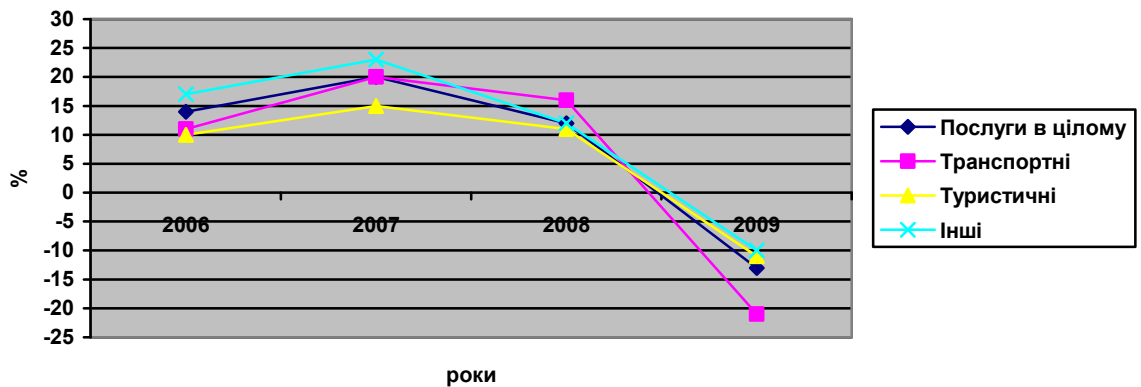
Основними видами послуг у світовій торгівлі є: послуги, пов'язані із зовнішньою торгівлею (транспортуванням, страхуванням); послуги, пов'язані з обміном технологій, торгівлі, ліцензіями, «ноу-хау», інжиніринговими, управлінськими послугами та ін.); обмін соціальними і культурними послугами, зокрема надання туристичних, банківських послуг; здійснення міжнародних розрахунків, лізингових операцій та ін.; торгівля послугами, пов'язаними з міграцією робочої сили (виплатою і перерахуванням заробітної плати, соціальних виплат, тощо); інші види послуг (рекламні, консалтингові, агентські, адвокатські послуги, ріелтерські послуги, франчайзинг, тощо).

Структура торгівлі послугами поділяється на три основні групи: транспортні послуги; туристичні послуги; інші комерційні послуги. Динаміка змін торгівлі по цих видах в період кризи представлена на рис.3.

Приблизно 1/5 міжнародної торгівлі послугами припадає на транспортні послуги, ще 1/4 — на туризм. Останнім часом, швидко зростає значення інших комерційних послуг, а саме інформаційно-телекомунікаційних, електронної торгівлі тощо. У товарній структурі світової торгівлі послугами в останні 20 років частка транспортних послуг збільшилися у два рази, обсяги міжнародного туризму майже у 4 рази, інші послуги — у понад 4,5 разу. Це пов'язано як з раціоналізацією перевезень і розміщенням виробництва в країнах споживання, так і з появою нових видів послуг на світовому ринку. Сталою тенденцією на сьогодні є збільшення частки туристичних послуг, але найбільш

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

динамічно розвивається міжнародна торгівля діловими послугами, зокрема управлінськими, професійними, банківськими, страховими, аудиторськими послугами, що становлять до чверті всієї торгівлі послугами.

Рис.3. Світовий експорт послуг в період кризи [4]

Важливим фактором стійкого економічного росту в період виходу з кризи стає процес інтеграції матеріального виробництва й сфери послуг, у першу чергу в наукомістких секторах обробної промисловості й сфери телекомунікацій, де очікуються найбільш високі темпи економічного росту.

Становлення й розвиток постіндустріального суспільства в провідних закордонних країнах припускає динамічний розвиток галузей послуг як системотворчого сектору господарства. В найближчий період цей процес буде обумовлений як базовими довгочасними закономірностями суспільного прогресу, так і зростаючим впливом цілого ряду нових явищ, що привели в останні два-три десятиліття до багатопланових зрушень у розглянутій сфері, прискоренню темпів її росту й внеску в загальногосподарські показники. Підвищення життєвого й утворювально-культурно-освітнього рівня населення буде супроводжуватися абсолютним і відносним збільшенням витрат на послуги в складі споживчих витрат населення. В умовах безперервного технологічного й структурного ускладнення виробництва й інтенсивної конкуренції в глобальній економіці буде рости попит бізнесу на широке коло послуг, що сприяють його ринковій експансії й підвищенню конкурентоспроможності. Соціально-гуманітарна спрямованість постіндустріального розвитку, як і більш тверді вимоги виробництва до якості людського капіталу, буде потребувати подальшого розширення в структурі господарства позицій сфер освіти, охорони здоров'я, соціальної допомоги, культурно-рекреаційних галузей і т.д.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. International Trade Statistics 2010 – офіційна веб-сторінка СОТ. www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2001_e/its01_toc_e.htm
2. Sally Roberts Recession's effects to suppress insurance rates in 2010: Report // Business Insurance, 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.businessinsurance.com/article/20091021/NEWS/910219997>
3. World Trade Organization. – офіційний сайт Світової організації торгівлі. – www.wto.org
4. www.service-growth.com/bact.htm

РЕЗЮМЕ

В статті розглянуто основні тенденції світової торгівлі послугами на сучасному етапі. Зроблено оцінку торгівлі послугами по регіонах та основних видах. Наведено результати розрахунків показників деяких країн, щодо торгівлі послугами.

Ключові

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены основные тенденции мировой торговли услугами на современном этапе. Сделана оценка торговли услугами по регионам и основным видам. Приведены результаты расчетов показателей некоторых стран по торговле услугами.